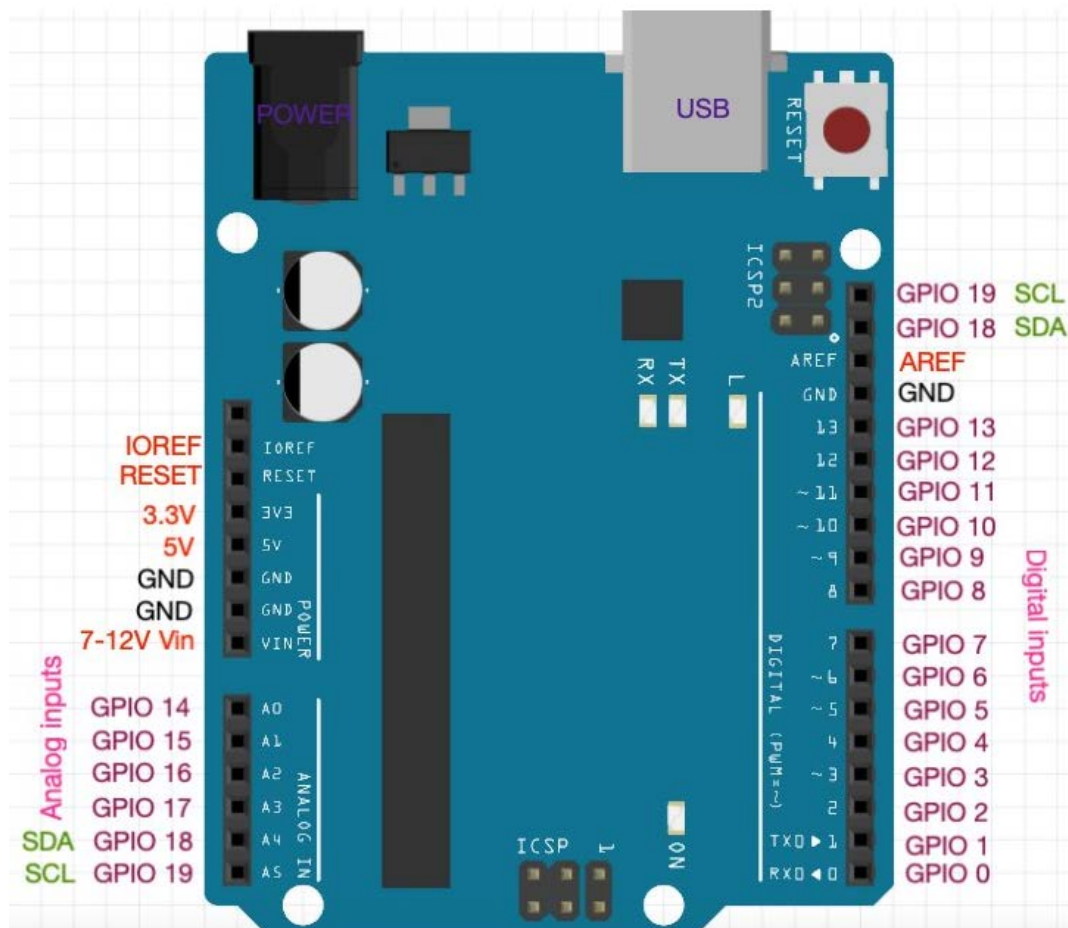

Порти введення/виведення AVR. Програмне введення/виведення інформації

Мікроконтролер — це логічне пристрій, який створено для управління іншими пристроями за допомогою логічних (цифрових) сигналів. Це означає, що максимум можна зняти з порта 40 мА, а рекомендується не більше 20 мА. Що станеться, якщо зняти з порта більше, ніж він може віддати? Він зламається. Що буде, якщо зняти з декількох портів більше, ніж може віддати мікроконтролер в цілому? Згорить мікроконтролер. Тому нічого потужніше світлодіода та маленькою пищалки до мікроконтролера підключати не можна. Ніяких моторчиків, лампочок, нагрівачів, потужних радіо-модулів та іншого живити від цифрових портів не можна. Цифрові порти служать для подачі команд іншим пристроям, наприклад реле / транзисторів для комутації навантажень.

За замовчуванням усі порти Arduino визначаються як входи, і немає потреби описувати це в коді. Порти зазвичай прописуються в функції ініціалізації змінних.

Ініціалізація порту вводу-виводу Arduino:

pinMode (pin, mode). Параметри:

- pin: номер виводу, режим роботи якого задається;

- mode: приймає значення: INPUT — вхід, у цьому режимі відбувається зчитування даних з датчиків, стану кнопок, аналогового та цифрового сигналу. Порт знаходиться в так званому високоімпедансному стані, тобто на вході високий опір. OUTPUT — вихід, залежно від команди прописаної в коді, порт приймає значення одиниці або нуля. Вихід стає свого роду керованим джерелом живлення та видає максимальний струм (20 мА та 40 мА в піковому значенні) у навантаження, що до нього підключене. INPUT_PULLUP — порт працює як вхід, але до нього підключається «PushUp» резистор з номіналом 20 – 50 кОм;
- значення, що повертаються – немає.

digitalWrite (pin, value). Параметри:

- pin: номер виводу;
- value: значення HIGH або LOW;
- значення, що повертаються — немає.

digitalRead (pin). Параметри:

- pin: номер цифрового виводу, з якого необхідно зчитати значення (int);
- значення, що повертаються HIGH або LOW.

Для зміни режимів роботи портів D2-D13, A0 -A5 можна використати фрагмент програми:

```
for ( byte i = 2; i < = 19; i ++ ) {
    pinMode (i, OUTPUT ) ; // робимо виходами }
```

Приклад, в якому порти ініціалізуються як виходи, і на них подається сигнал:

```
void setup () {
    pinMode (10, OUTPUT )    ; // D10 як вихід
    pinMode (A3, OUTPUT )    ; // A3 як вихід
    pinMode (19, OUTPUT )    ; // A5 як вихід (Nano / UNO)
    digitalWrite (10, HIGH) ; // високий рівень на D10
    digitalWrite (A3, 1)     ; // високий рівень на A3
    digitalWrite (19, 1)     ; // високий рівень на A5
}
void loop () {}
```

Порт, налаштований як OUTPUT, за замовчуванням має сигнал LOW. Цифровий порт може «вимірювати» напругу, але повідомити він може тільки про її відсутність (сигнал низького рівня, LOW) або наявність (сигнал високого рівня, HIGH). Відсутність напруги вважається проміжок від 0 до 2,1V. Відповідно від 2.1V до VCC (до 5V) мікроконтролер вважає за наявність сигналу високого рівня. Таким чином мікроконтролер може працювати з логічними пристроями, які

шлють йому високий сигнал з напругою 3.3V, він такий сигнал приймає як HIGH.

Приклад читання стану порта

```
void setup () {  
    Serial. begin ( 9600 ) ;  
}  
void loop () {  
    Serial. println ( digitalRead ( 5 ) ) ;  
}
```

Регістри портів дозволяють низькорівневі високошвидкісні маніпуляції з портами мікроконтролера. Мікроконтролери, що використовуються в Arduino мають три порти : B (D8-D13), C(A0-A7), D(D0-D7).

Кожен порт контролюється трьома регістрами, кожен з яких відповідає за певний стан. Регістр DDR визначає, який біт порта вхідний, а який вихідний. Регістр PORT встановлює біт порта у відповідний стан HIGH або LOW, регістр PIN читає стан вхідного порта.

Регістри DDR та PORT можуть бути як прочитані, так і записані. Регістр PIN відповідає за стан вхідних портів, тому може бути лише прочитаний.

PORTD відповідає за виводи 0 - 7.

DDRD — регістр напрямку порту D;

PORTD — регістр даних порту D;

PIND — регістр вхідних даних порту D.

PORTB відповідає за виводи 8 - 13. Два старших біта (6 та 7), що відповідають за виводи кварцу, не використовуються.

DDRB — регістр напрямку порту B;

PORTB — регістр даних порту B;

PINB — регістр вхідних даних порту B.

PORTC відповідає за аналогові виводи 0 - 5.

DDRC — регістр напрямку порту C;

PORTC — регістр даних порту C;

PINC — регістр вхідних даних порту C.

Кожен біт в цих регістрах відповідає за відповідний вивід, так молодший біт у DDRB, PORTB, та PINB посиляється на вивід PB0 (цифровий порт D8). Слід пам'ятати, що виводи D0 та D1 задіяні послідовним портом та робота з ними можлива тільки в тому випадку, якщо налагодження та послідовний порт не потрібні. Приклад роботи з портом D:

```
// призначаємо виводи Arduino 1-7 вихідними, вивід 0-вхідним  
DDRD = B11111110;  
// виводи з 2 по 7 вихідні, стан виводів 0 та 1 не змінюється  
DDRD = DDRD | B11111100;  
// встановлюємо рівень HIGH на цифрових виводах 7,5,3  
PORTD = B10101000;
```

Приклад роботи з портом В:

```
void setup() {  
  //виставляємо всі біти порту В як вихід, PB4 як вхід  
  DDRB = B11101111;  
  PORTB = B00000000; //скидаємо всі біти порту В  
}  
void loop() {  
  if (PINB==B00010000) {  
    PORTB |= 1 << 5 // PB5=1  
    delay (1000) // очікуємо секунду  
    PORTB &= ~(1 << 5) // PB5=0  
    delay (1000) }  
}
```

При роботі з портами можна використовувати вбудовані в Arduino функції для роботи з бітами порта `bitRead()`, `bitWrite()`, `bitSet()`, `bitClear()`.

bitRead(x, n) зчитує стан зазначеного біта числа, де *x*: регістр вхідних даних порту (PINB, PIND, PINC) біт якого буде зчитуватись; *n*: номер біта, стан якого необхідно зчитати (стан біту (0 або 1)).

bitWrite(x, n, b) змінює стан зазначеного біта змінної, де *x*: числова змінна, у якій необхідно змінити біт (DDRx або PORTx); *n*: номер біта, стан якого необхідно змінити; *b*: нове значення біта (0 або 1).

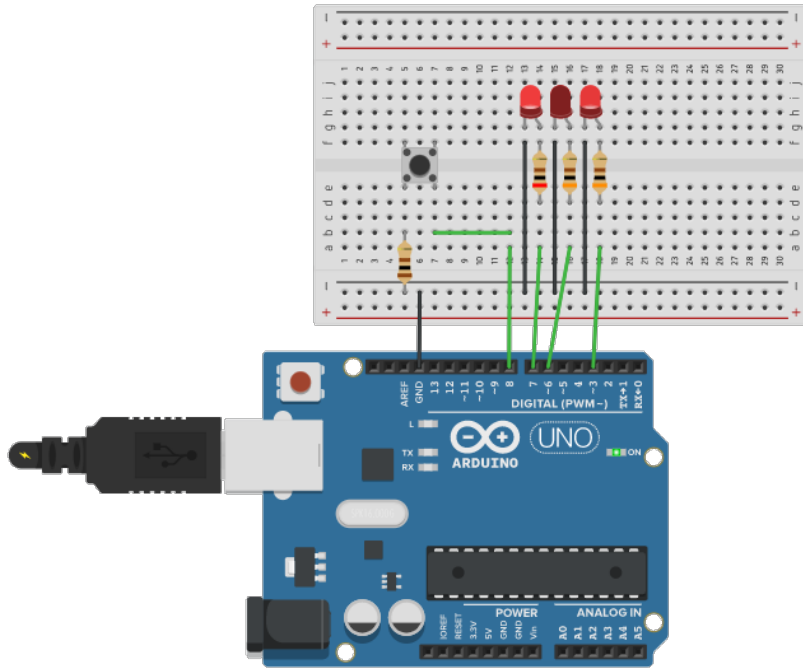
bitSet(x, n) встановлює зазначений біт (записує 1) числової змінної, де *x*: числова змінна, у якій необхідно змінити біт (DDRx або PORTx); *n*: номер біта, стан якого необхідно змінити.

bitClear(x, n) скидає вказаний біт (записує 0) числової змінної, де *x*: числова змінна, у якій необхідно змінити біт (DDRx або PORTx); *n*: номер біта, стан якого необхідно змінити.

Використання регістрів портів суттєво зменшує розмір коду та збільшує швидкодію на декілька порядків.

Приклад читання стану цифрового порта (перевірка натиснення кнопки):

```
void setup(){  
  pinMode (8, INPUT_PULLUP);  
  DDRD=0xFF;  
  PORTD = 0b010101010;  
  
  void loop(){  
    if (digitalRead(8)==0){  
      delay (200);  
      if (digitalRead(8)==1)  
        PORTD = ~PORTD; }  
  }
```



```
void setup(){
  pinMode (8, INPUT_PULLUP);
  DDRD=0xFF;
  PORTD = 0b010101010;
}

void loop(){
  while(digitalRead(8)==1){}
  while(digitalRead(8)==0){}
  PORTD = ~PORTD;
}
```

Таймери/лічильники. Модуль переривань

У ATmega328 передбачені три таймери/лічильники, на яких реалізовано функції часу, які використовують для формування та вимірювання часових інтервалів.

Основні функції часу:

delay (ms) Параметри:

- ms — кількість мілісекунд, на які необхідно призупинити програму;
- значення, що повертаються — немає;
- опис: припиняє виконання програми на вказаний проміжок часу (в мілісекундах).

delayMicroseconds (us). Параметри:

- us - кількість мікрсекунд, на які необхідно призупинити програму;
- значення, що повертаються — немає;
- опис: припиняє виконання програми на вказаний проміжок часу (в мікрсекундах). Найбільше число для формування затримки — 16383.

millis ():

- параметри — немає;
- значення, що повертаються — кількість мілісекунд, що пройшли з моменту старту програми;
- опис: повертає кількість мілісекунд, що пройшли з моменту старту програми Arduino. Число, що повертається, скинеться в 0) через приблизно 50 днів.

micros():

- параметри — не має;
- значення, що повертаються — кількість мікросекунд, що минули з моменту старту програми;
- опис: повертає кількість мікросекунд, що минули з моменту початку виконання програми Arduino. Число, що повертається, скинеться в 0 через приблизно 70 хвилин. Роздільна здатність цієї функції становить чотири мікросекунди.

pulseIn (pin, value) / pulseIn (pin, value, timeout). Параметри:

- pin : номер виводу, на якому буде очікуватися сигнал;
- value: тип імпульсу (HIGH або LOW);
- timeout (опціонально): час очікування імпульсу в мікросекундах (значення за замовчуванням - одна секунда);
- значення, що повертаються — тривалість імпульсу (в мікросекундах) або 0 в разі відсутності імпульсу протягом таймаута;
- опис: зчитує тривалість імпульсу (будь-якого – HIGH або LOW) на виведення. Наприклад, якщо задане значення value = HIGH, то функція *pulseIn ()* очікує появи на виведення сигналу HIGH, потім вимірює час та чекає перемикавання в стан LOW, після чого зупиняє відлік часу. Функція повертає тривалість імпульсу в мікросекундах, або 0 в разі відсутності імпульсу протягом певного часу очікування. Функція працює з імпульсами тривалістю від 10 мікросекунд до 3 хвилин.

Переривання – це сигнали, що переривають нормальний перебіг програми. Вони використовуються для апаратних пристроїв, що вимагають негайної реакції на появу подій. Обробка переривань у мікроконтролері відбувається за допомогою модуля переривань, який приймає запити переривання й організовує перехід до виконання визначеної програми. Запити переривання можуть надходити як від зовнішніх джерел, так і від джерел, розташованих у різних внутрішніх модулях мікроконтролера.

Як входи для прийому запитів від зовнішніх джерел, найчастіше використовуються виводи паралельних портів вводу/виводу, для яких ця функція є альтернативною. Джерелами запитів зовнішніх переривань також можуть бути будь-які зміни зовнішніх сигналів на деяких спеціально виділених лініях портів вводу/виводу.

Arduino надає свої функції для роботи з зовнішніми перериваннями. Ці функції оголошені у файлі: \ *Hardware* \ *cores* \ *arduino* \ *wiring.h* та реалізовані в файлі: \ *Hardware* \ *cores* \ *arduino* \ *WInterrupts.c*

Функції переривання Arduino:

attachInterrupt (interrupt, function, mode). Параметри:

- *interrupt*: номер переривання (0 – pin D2, 1 – pin D3);
- *function*: функція, яку необхідно викликати при виникненні переривання; ця функція повинна бути без параметрів і не повертати ніяких значень (таку функцію іноді називають оброблювачем переривання);
- *mode*: визначає умову, за якої має спрацювати переривання. Може приймати одне з чотирьох визначених значень: *LOW* — переривання буде спрацювати щоразу, коли на виводі присутній низький рівень сигналу, *CHANGE* — переривання буде спрацювати щоразу, коли змінюється стан виводу, *RISING* — переривання спрацює, коли стан виводу зміниться з низького рівня на високий, *FALLING* — переривання спрацює, коли стан виводу зміниться з високого рівня на низький;
- значення, що повертаються – немає.

detachInterrupt (pin):

- параметри — немає;
- значення, що повертаються — немає;
- опис: забороняє задане переривання. Забороняє переривання, для того, щоб відключити доступ до даних в процесі виконання переривання.

interrupts ():

- параметри — немає;
- значення, що повертаються — немає;
- опис: повторно дозволяє переривання.

Приклад програми з використанням зовнішнього переривання

```
// Interrupt INT1 (D3)
int led = 5;
volatile int state = LOW;

void setup(){
    pinMode(led, OUTPUT);    // порт як вихід
    attachInterrupt(1, blink, CHANGE);
    // прив'язуємо 1-е переривання до функції blink() ;
}
void loop()
{
    digitalWrite(led, state);    // виводимо state
}
void blink()
{
    state = !state;
}
```

Таймери, як і зовнішні переривання, працюють незалежно від основної програми. У стандартних платах Arduino є три таймера Timer0, Timer1 і Timer2. Timer0 є 8 бітним таймером, це означає, що його рахунковий регістр може зберігати числа до 255. Timer0 використовується стандартними часовими функціями Arduino такими як delay() і millis(), так що краще його не використовувати у своїх проектах.

Timer1 це 16 бітний таймер з максимальним значенням 65535. Timer2 — 8 бітний і дуже схожий на Timer0. Він використовується в функції tone () Arduino.

Для обробки переривань у мові програмування Arduino використовується функція ISR ().Arduino (ATmega328P) використовує такі варіанти параметра функції ISR () для роботи з таймерами:

- TIMER2_COMPA_vect — переривання від Timer2 при збігу з A;
- TIMER2_COMPB_vect — переривання від Timer2 при збігу з B;
- TIMER2_OVF_vect — переривання переповнення Timer2;
- TIMER1_CAPT_vect — переривання від Timer1 (режим захоплення);
- TIMER1_COMPA_vect — переривання від Timer1 при збігу з A;
- TIMER1_COMPB_vect — переривання від Timer1 при збігу з B;
- TIMER1_OVF_vect — переривання переповнення Timer1;
- TIMER0_COMPA_vect — переривання від Timer0 при збігу з A;
- TIMER0_COMPB_vect — переривання від Timer0 при збігу з B;
- TIMER0_OVF_vect — переривання переповнення Timer0.

Для того щоб використовувати таймери в AVR є регістри налаштувань. Таймери містять безліч таких регістрів. Два з них — регістри управління таймера / лічильника містять установчі змінні й називаються TCCRxA і TCCRxB, де x — номер таймера (TCCR1A і TCCR1B). Кожен регістр містить 8 біт і кожен біт зберігає конфігураційну змінну. Найбільш важливими є три останні біта в TCCR1B: CS12, CS11 і CS10. Вони визначають тактову частоту таймера (табл. 1). За замовчуванням ці біти не встановлені.

Таблиця 1 — Біти конфігурації частоти роботи таймера/лічильника

CS12	CS11	CS10	Опис
0	0	0	Таймер лічильник 1 зупинений
0	0	1	СК
0	1	0	СК/8
0	1	1	СК/64
1	0	0	СК/256
1	0	1	СК/1024
1	1	0	Зовнішній вхід T1, спадаючий фронт
1	1	1	Зовнішній вхід T1, наростаючий фронт

TIMSK1 це регістр маски переривань Timer1. Він контролює переривання, які таймер може викликати. Установка біта 0 біту (TOIE1) вказує таймеру, що дозволено переривання коли таймер переповнюється (дораховує до максимального значення з частотою, що визначена бітами CS12, CS11, CS10). Якщо частота предільника Timer1 встановлена у значення 001, то при тактовій частоті 16 МГц Atmega328 переривання виникне приблизно через 0,0041 секунд (65535/16МГц).

Приклад програми з використанням переривання від Timer1 у режимі переповнення:

```
#define LEDPIN 13
int count = 100;
void setup(){
    pinMode(LEDPIN, OUTPUT);
    // Timer1 module overflow interrupt configuration
    TCCR1A = 0;
    TCCR1B = 1; // enable Timer1 with prescaler = 1
    TCNT1 = 0; // set Timer1 preload value to 0
    TIMSK1 = 1; // enable Timer1 overflow interrupt

    ISR(TIMER1_OVF_vect) {
        digitalWrite(LEDPIN, !digitalRead(LEDPIN));
    }
}
void loop(){
    if(digitalRead(button) == 0){
        count++; // increment 'count' by 1
        if(count == 9999){
            count = 0;
        }
        delay(200); // wait 200 milliseconds
    }
}
```

TCNT1 це регістр, який рахує імпульси. У програмі йому присвоєне значення 0, а це значить, що переривання виникне, коли він дорахує до значення 65535. Запуск лічби починається встановленням біту CS10 (TCCR1B = 1) і, як тільки виникає переривання у режимі переповнення, викликається ISR (TIMER1_OVF_vect). Це відбувається завжди коли таймер переповнюється.

Функція **random(max) / random(min, max)** генерує псевдо-випадкові числа від min до max-1 (від 0 до 4 294 967 295).

```

long randNumber;

void setup(){
  Serial.begin(9600);
}

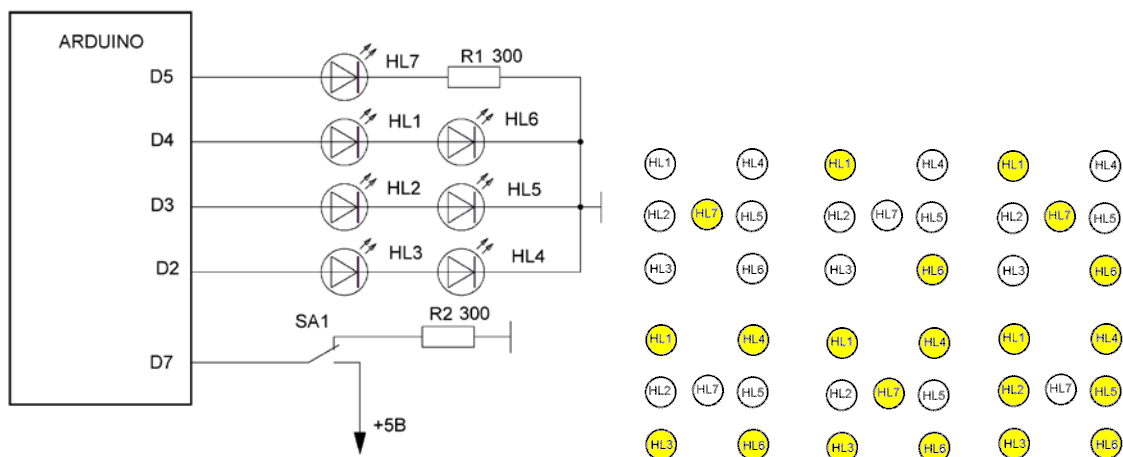
void loop() {
  // виводимо випадкове число у діапазоні від 0 до 299
  randNumber = random(300);
  Serial.println(randNumber);

  // виводимо випадкове число у діапазоні від 10 до 19
  randNumber = random(10, 20);
  Serial.println(randNumber);
  delay(50);
}

```

Домашнє завдання

1. Реалізувати електронний кубик на платформі Arduino

1. Скласти схему у TinkerCad
2. Написати програму (code 1), щоб по черзі відображались цифри 1, 2, 3, 4, 5, 6 (використати bitRead, digitalRead)
3. Ввести зміни у програму (code 2), щоб з кожним натисненням кнопки по черзі відображались цифри 0 (усе погашено), 1, 2, 3, 4, 5, 6, 0....
4. Ввести зміни у програму (code 3), щоб генерувалось випадкова комбінація count = random(1,7).
5. Внести зміни у схему та програму, щоб використати Interrupt (code4)
6. Оформити звіт. Він містить code 1, code 2, code 3, code4 та скріншоти роботи електронного кубика. За можливістю надати посилання на проект у TinkerCad

